

Pakistan'da Güvensizlik Oylaması Sonrası Siyasal Panorama- Ömer Aslan

İmran

Han liderliğindeki Pakistan Adalet Hareketi (PTI) hükümetinin 9 Nisan'da gerçekleştirilen güvensizlik oylaması sonucu iktidardan düşmesiyle Pakistan tarihinde ikinci kez popülist bir hükümet iktidarı erken terk etmek durumunda kaldı.[\[1\]](#)

9 Nisan'dan bu yana geçen sürede, muhalefet ittifakı içerisindeki Pakistan Müslüman Ligi-Navaz (PML-N) liderlerinden, yedi ay kaldığı cezaevinden 2021 yılında kefaletle serbest bırakılan ve 2017'de yolsuzluğa karıştığı suçlaması üzerine istifa etmek zorunda bırakılan eski Başbakan Navaz Şerif'in kardeşi

Şehbaz Şerif yeni başbakan seçildi. Şehbaz Şerif'in oğlu Hamza Şehbaz ise Pakistan'ın ekonomik ve siyasi anlamda en önemli eyaleti, aynı zamanda rantın en önemli dağılım merkezi olan Pencab'ın yeni başbakanı seçildi. Böylece, eski muhalefet, yeni iktidar ortağı partilerin de [kabul ettikleri](#) gibi, 'Eski Pakistan' geri dönmüş oldu.

Yeni Başbakan Şerif'in, 2023 yılındaki genel seçimlere kadar görev yapması beklenen kabinesi ise önceki hükümetler döneminde de görev yapmış olan tanınmış isimlerden oluşturuldu.

*Türünün En İyilerinden
bir Popülist*

İmran

Han yalnızca görev yaptığı dönemki 'IMF-karşıtı', 'tam bağımsız dış politika yanlısı', mevcut kurum ve kuralları hiçe sayan söylemleri ve politikalarıyla değil; iktidardan düşüş sürecini idare etme biçimiyle de popülist siyasette türünün en iyi örneklerinden birisi olduğunu gösterdi. Partisine ait milletvekillerini —mevcut Pakistan Anayasasına aykırı olsa da — taraf değiştirmekten

veya yıllarca ilgi göstermediği küçük koalisyon ortaklarını koalisyonu terk etmekten

vazgeçiremeyip, meclisteki sandalye aritmetiğindeki basit bir değişim sonucu güven

oylamasını kaybedeceğini anlayınca dış komplo söylemine sarıldı. Tecrübeli bir siyasetçi olarak İmran Han'ın ABD'nin Pakistan siyasetindeki ağırlığını bilmesi ve mecliste pamuk ipliğine bağlı olan çoğunluğunu da akılda tutarak daha temkinli

hareket etmesi gerekirdi. Fakat o ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yetkilinin Pakistan'ın Vaşington Büyükelçisine söylediği, 'Biden hükümetinin İmran Han hükümetinden rahatsızlığını' dile getirdiği iddia edilen sözlerini, sanki ABD resmi bir diplomatik yazışmayla Pakistan'ı tehdit etmiş, güven oylaması tamamen ABD komplosunun bir eseriymiş gibi [yansıttı](#).

Güvensizlik

oylaması sürecinde önce Pakistan Federal Meclisi tüzüğü ve Anayasayı kenara bırakarak,

‘İslam İşbirliği Teşkilatı toplantısından ötürü oylama yapılacak yer bulunmadığı’ gibi bahanelere de sarılarak güven oylamasını geciktirebildiği kadar geciktirdi. 3 Nisan’da oylama için nihayet toplanan Meclisi, ‘komplo iddiasına’ dayanarak, Anayasayı da çiğneyerek herhangi bir kanıt sunmadan dağıttı. Aynı akşam Cumhurbaşkanı’na Meclisi feshetmesi tavsiyesinde bulundu ve

erken seçimlere gitme kararı aldı. Halbuki, Pakistan Anayasası’na göre, hakkında güvensizlik oylaması talebi bulunan bir başbakan, oylama yapılmadan önce cumhurbaşkanına böyle bir tavsiyede bulunamaz ve erken seçim ilan edemez. İmran

Han, anayasa mahkemesinin ilerleyen günlerde bu kararları iptal ederek, güven oylaması yapılması yönündeki emrini de işleme koymamayı denedi. Ancak ordunun

ve anayasa mahkemesinin devreye girmesinin ardından oylamanın yapılmasına izin

vermek durumunda kaldı ve oylama sonucunda da iktidardan düştü.

İmran

Han gibi toplumu ikiye bölebilen popülist liderlerin demokratik sistemleri nasıl strese soktukları ve sistemi nasıl çıkmaza sürükleyebildiklerinin 2020 ABD seçimlerinde de gördüğümüz üzere, oldukça öğretici bir yanı bulunmakta. Pakistan’da son yaşanan süreçte ordunun siyasi ağırlığı ve ([aslında taraf tutmak anlamına gelen](#)) tarafsızlığı

olmasaydı, kendi kolluk gücü olmadığından hükümetin gönüllü rızasına muhtaç olan Pakistan

Anayasa Mahkemesi’nin aksi yönde kararı sonuç getirmeyecekti. Aynı zamanda popülist PTI hükümeti, güven oylamasından kaçmak için iç çatışma riskine rağmen

tarafhtarlarını sokağa dökebilecek, oylama talebini yeterli imzaya rağmen işleme koydurmayacak, Meclis’i feshettirecek ve komplo iddiasının sorgulanmasına da izin vermeden erken seçim talebinde bulunabilecekti.

Popülist

Siyasetçi ile Müesses Nizamın Dansı

İmran

Han'ın siyasete girdikten 22 yıl sonra 2018'de seçimleri ordunun desteğiyle kazanması, iktidarının üç yılını ordunun siyasetteki rolünü genişleterek ve meşrulaştırarak sürdürmüş olması, ancak nihayetinde iktidarını yine ordunun 'tarafsız' kalmayı tercih ettiği bir süreçte hızla kaybetmesi bizlere şu eski Rus atasözünü hatırlatabilir: 'Bir ayıyı dansa kaldırırsan, dansın ne zaman biteceğine sen değil, ayı karar verir.'

Yine

de İmran Han'ın iktidarı kaybettikten sonra Pakistan ordusunu kendisini savunmak

durumunda bıraktığını da gözden kaçırmamak gerek. 1977'de darbe olduğunda oğullarından birine, 'Asla direnme. Bizi öldürmelerine bahane üretmeyelim.' deyip, darbeden bir süre sonra cezaevinden salıverildikten sonra bile direniş çağrısında bulunmayan Zülfikar Ali Butto'nun aksine İmran Han, mevcut iletişim kanallarından çok iyi faydalanan, diasporada ve Pakistan'da kentli orta sınıfa hitap eden, 'konuşkan' bir popülist siyasetçi.

İmran Han güvensizlik oylaması Mart ayında ilk kez gündeme geldiğinde orduyu adeta göreve çağırarak hızlıca taraf tutmaya itti. Ordunun tarafsız kalmasının 'iyi' ile 'kötü' arasındaki bu İslami mücadelede kötünün tarafını tutmak anlamına geleceğini, bunu ancak 'hayvanların' yapacağını, bunun da dolaylı olarak 'gayr-i İslami' bir tutum olacağını söyledi. Ardından güvensizlik oylamasından önce halka sesleniş [konuşmalarında](#), ordunun ve kendi partisi PTI'nın (yani İmran Han'ın) Pakistan'ı bir arada tutan iki ulusal güç olduğunu söyleyerek, kendisini ordunun yetmiş beş yıldır uhdesinde tuttuğu 'siyaset-üstü' statüye taşımaya kalktı. İktidarını kaybettikten sonra ise yaptığı büyük mitinglerde ABD komplosunu tekraren dile getirdi. Bu komployla halkın egemenlik, bağımsız dış politika, boyun eğmeme, yolsuzluğa batmış siyasetçilerden kurtulma gibi taleplerinin söndürülmek istendiğini söyledi. Orduyu ve anayasa mahkemesini ise sürece destek vermekle suçladı. Bir başbakan olarak kendisini '220 milyonluk Pakistan halkının babası' olarak [konumlandırın](#) İmran Han, silahlı kuvvetler ile halk

arasında var olan ve Pakistan ordusu gibi müdahaleci orduların tekellerinde tutmak istedikleri sadakate ve bağa talip oldu.

Emir

komuta zincirinin sağlam olduğu, profesyonel ve *legalist* birçok başka orduda alt kademe subaylar zaman zaman üst kademe üzerinde baskı kurabilir, hiyerarşi dışı darbeler mümkün olabilir. Pakistan tarihinde ise şu ana dek hiyerarşi dışı darbe hiç gerçekleşmedi. Ordunun Zülfikar Ali Butto'nun idamı gibi kutuplaştırıcı eylemlerde dahi bölündüğü olmadı. [İmran Han'ın](#) ve [partisinin](#), son süreçte en başta orduyu bazen doğrudan bazen dolaylı olarak hedef alması, basında da çok sayıda emekli generalin İmran Han'ın yanında gözükmesi üzerine, Pakistan ordusu ilk defa kendisini açık açık savunmak durumunda kaldı. Mesela, Genelkurmay Başkanı Kamar

Bacva, yeni Şerif hükümetin hamisi görüntüsü vermemek için yeni Başbakan Şehbaz

Şerif'in meclisteki yemin törenine 'hastalığı' gerekçesiyle [katılmadı](#).

Ordu yine suçlamalar karşısında Genelkurmay Başkanı'nın, daha önce bir kez İmran Han döneminde uzatılan ve 2022'nin Kasım ayında dolacak görev süresinin uzatılması gibi bir talebinin olmadığını açıklama ihtiyacı hissetti. Bunlara ek olarak, ordu PTI ve destekçilerini hedef alarak orduyu orduya karşı silahlı kuvvetler ile halkın arasını açmak için bir propaganda kampanyası yürütüldüğü suçlamasında bulundu. Ordunun medya biriminden yapılan açıklamada, güvensizlik

oylaması sürecinde ordunun takındığı 'tarafsızlık' ve 'Anayasa yanlısı' pozisyonunun son yapılan 'Kolordu Komutanları Zirvesinde' onayladığının açıklanması da dikkat [çekiciydi](#).

Ordu

buna ek olarak İmran Han'ın iddia ettiğinin aksine, Milli Güvenlik Kurulu'nun 1 Nisan'daki açıklamasındaki 'komplo' iddiasına katılmadığını söyleyerek eski Başbakanı yalanladı. Ayrıca İmran Han'ın ABD'nin askeri üs talebine hiçbir zaman 'asla olmaz' demediğini, zaten ABD'den böyle bir talebin hiçbir zaman gelmediğini söyledi. İmran Han'ın Rusya ziyaretine olur verdiklerini kabul eden ordu, ziyaretin Ukrayna işgalinin ilanına denk gelmesinin İmran Han'ın işi

olduğunu, olayın bu şekilde gerçekleşmesinin oldukça utandırıcı olduğunu [söyledi](#).

İmran

Han'ın iktidardan düştükten sonra gerçekleştirdiği mitinglerde doğrudan eleştirdiği Anayasa Mahkemesi de açıkça kendini savundu ve İmran Han'a kendi gücünü hatırlattı. Güven oylaması sürecinde taraf değiştiren vekillerinin anayasaya göre ömür boyu vekillikten menedilmesini isteyen PTİ, Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Anayasa Mahkemesi başkanı ise başvurunun değerlendirildiği celsede, anayasayı savunmanın her aktörün görevi olduğunu hatırlatarak 'Anayasa Mahkemesi olarak verdiğimiz kararlar 10-15 bin kişilik mitinglerde açıkça eleştiri konusu yapılırken, neden siyasi konulara dahil olalım?' [dedi](#). Böylece bir yandan İmran Han ve destekçilerinin mitinglerine milyonlarca insan topladıklarını söylemini yalanladı, diğer yandan İmran Han'ın çok eleştirdiği mahkemeye olan mevcut ve gelecek ihtiyacını kendisine hatırlattı.

2023'ü Bekleyen Popülist Hayalet

Sürecin

ilerleyen aşamalarına dair bir tahminde bulunmak gerekirse, bir vadede İmran Han ordu ve Anayasa Mahkemesi ile ilişkisini sadece çatışma zemininde sürdürmenin mümkün olmadığını görecektir. Şimdiden bir yandan her iki kuruma eleştirilerine devam ederken, diğer yandan daha [ılımlı mesajlar](#) vermeye başladı. PTİ bir yandan ordunun İmran Han'ın gücünü ve etki alanını tanımasını isterken diğer yandan gösterilerin barışçıl kalmasını salık verip, 'Orduya karşı değiliz, sizinle beraberiz' mesajını [gönderiyor](#). Önümüzdeki sürecin çok önemli iki dinamiği olacağı söylenebilir. İlk olarak, Kasım 2022'ye gelindiğinde Genelkurmay Başkanı Bacva'nın emekli olup olmayacağı, olursa yeni genelkurmay başkanının kim olacağı oldukça belirleyici olacaktır. Ordu mutlaka kendi kurumsal müdahaleci ama siyaset üstü konumunu muhafaza etmeyi önemseyen birini

seçtirmek

isteyecektir. Ekonominin 2023 yılına kadarki seyri de diğer kritik unsur olacak. Geçici hükümet ekonomide halka yansıyan olumlu bir performans gösteremezse, İmran Han'ın muhalefete dönen popülist hayaleti, ordu ile olası bir yeni *modus vivendi* sonrası tek başına olmasa bile iktidar ortağı olarak iktidara dönebilir.

[1] Daha önce Pakistan Halk Partisi (PPP)

lideri, 'Quaid-e Awam' (Halkın Lideri) olarak anılan Zülfikar Ali Butto 1977 yılında askeri darbeye iktidarı kaybetmiş, iki yıl sonra da idam edilmişti.

Böylece, Soğuk Savaş sonrasının geleneği bozulmamış ve kendisinden önce gelen her siyasetçi gibi İmran Han da iktidarının ilk döneminde iktidar olmanın sınırları ve kuralları hatırlatılarak iktidarını kaybetmiş oldu.

Doç. Dr. Ömer Aslan, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

2008 yılında Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünü bitirdi. Yüksek Lisansını Uluslararası İlişkiler alanında London School of Economics'te bitirdi. Doktora çalışmalarını 'Pakistan ve Türkiye'de Soğuk Savaş Dönemi Darbelerinde ABD'nin Rolü: Gerçeklik ile Komplo Arasında' başlıklı teziyle Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde 2016 yılında tamamladı. Türkiye'nin Güney Asya politikası, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ordu ve siyaset ilişkileri, Pakistan dış politikası ve terör ve radikalleşme alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Halihazırda Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir

Bu Yazıya Atıf İçin: Ömer Arslan, “Pakistan’da Güvensizlik Oylaması Sonrası Siyasal Panorama”, *Panorama*, Çevrimiçi Yayın , 5 Mayıs 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/05/05/pakistan-1/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.